

Font Márta

DINASZTIKUS ÉRDEKEK NYOMÁBAN

*Árpádok, Piastok, Rurikok
az európai politikában*

Kronosz Kiadó

Font Márta

Dinasztikus érdekek nyomában

FONT MÁRTA

DINASZTIKUS ÉRDEKEK NYOMÁBAN

Árpádok, Piastok, Rurikok
az európai politikában

KRONOSZ KIADÓ

2018

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában

2018-ban megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6027-46-7

Lektorálta

BARABÁS GÁBOR

Olvasószerkesztő

BELLUS IBOLYA

A borító a Radziwill Krónika egy illusztrációjának felhasználásával készült

Forrás: Font, Márta: Die Chronistik der Ostslawen. In: Wolf, Gerhard - Ott, Norbert H. (eds.):

Handbuch Chroniken des Mittelalters. Berlin-Boston, De Gruyter, 2016. 816.

© Font Márta

© Kronosz Kiadó

Tartalom

Előszó – Zsoldos Attila	7
Szerzői előszó	11
I. DINASZTIKUS HAGYOMÁNYOK	13
Dinasztikus hagyományok és a hatalom legitimációja. Adalékok a közép-európai dinasztiák 11–12. századi történetéhez	15
A Rusz fejedelmeinek névadási gyakorlata mint történeti forrás	33
II. A KERESZTÉNY NAGYHATALMAK ERŐTERÉBEN	43
Querfurti Brúnó kijevei útja: kérdések és feltevések a historiográfia tükrében	45
II. Henrik – Szent István – Bátor Bolesław. A regionális kapcsolatok egy birodalmi gyűlés (Hoftag) tükrében: Merseburg 1013	55
I. András és Bölcs Jaroszlav	73
III. EXPANZIÓS CÉLOK ÉS PÁPAI TÁMOGATÁS	87
Kálmán és Salomea. A koronázás problémái	89
A halicsi magyar uralmat támogató elit	99
IV. A MONGOL HÓDÍTÁS NYOMÁN VÁLTOZÓ KAPCSOLATOK	119
A Kalka menti csata (1223)	121
A „halicsi” Danyiil és a Magyar Királyság	145
Rosztyiszlav herceg IV. Béla udvarában	157
Bibliográfia	183
A tanulmányok eredeti megjelenési helye	215
Resümée	217
Резюме	221

Előszó

A szerkesztő(ség)i megjegyzések mindig érdekesek. Többnyire a kéziratból tanulmányt vagy kötetet formáló műhelymunka egyébként nehezen felderíthető titkaira vetnek némi fényt, esetenként azonban historiográfiai jelentőségűek, melyek egy-egy korszak történetírásának állapotairól adnak olyan éles körvonalakkal kirajzolódó pillanatsfelvételt, mely hívebben jellemzi az időszakot, mint akár a legkörültekintőbb gondossággal készített elemzés. Joggal sorolható ez utóbbiak közé az a néhány sor, mellyel a Századok szerkesztősége bocsátotta útjára Györffy György nehezen túlbecsülhető jelentőségű, *A magyar nemzet-ségtől a vármegyéig, a törzstől az országig* címet viselő, kismonográfia terjedelmű írását 1958-ban: „különösen azért tartja szükségesnek a szerkesztőbizottság a tanulmányban foglaltak megvitatását, ill. összeegyeztetését a Kárpát-medencében élt szlávok szerepével, nyelvészeti, régészeti és egyéb hagyatékával, mivel a szerző – sajnálatos módon – *jelen tanulmányában* ezzel a kérdéssel nem foglalkozik” (kiemelés az eredetiben). A csorba kiköszörülésére a szerző nevében ígéretet megfogalmazó mentegetőzés annak a béklyónak egy darabját villantja fel, mely egy – önnön történeti megalapozottságára egyébként különös előszoretettel, ámbar alaptalanul hivatkozó – ideológiához láncolta a kor magyar történetírását, egyúttal azonban annak is félreérthetetlen jele, hogy az 1940–1950-es évek fordulójának ideológiai kérlelhetetlenségén az idő tájt már képes volt olykor rést ütni a tudomány, ha egyelőre csupán kivételszámba is ment az efféle lazaság. Idővel aztán a béklyó foszladozni kezdett, s 1990-re már nem sok maradt belőle, legalábbis ami a középkor kutatását illeti.

Abban, hogy a középkori Magyar Királyságot a szlávok világával összekötő kérdések kutatása az 1950-es évek mindenütt kötelezően „szláv hatás”-t kereső ideológiai terhének még az emlékétől is elszakadva folytatható ma már, kulcsszerep jutott jelen kötet szerzőjének. Az 1970-es évek közepétől megjelenő írásai félreérthetetlenül igazolják, hogy ez a kapcsolatrendszer nagyon is méltó a tudományos vizsgálatra: a középkori Magyar Királyságot a szomszédság okán sok szálból szövődő kapcsolatrendszer – a dinasztiaiak tagjai közötti házasságok, háború vagy éppen szövetség – fűzte a szlávok világához, mely akkor sem lazult meg, amikor véglegessé vált a kereszténység

nyugati és keleti ágainak szétválása. A kapcsolatrendszer egészének és egyes elemeinek a feltérképezése révén az egykor volt valóság számos olyan részlete ismerhető meg, melyek nélkül homályosabb és színtelenebb lenne a múltról alkotott képünk. A lehetőségek tárháza gyakorlatilag kimeríthetetlen, legyen szó akár egy forrás zavarbaejtően egyedi szóhasználatának megfejtésére tett kísérletről, a politikatörténet számára biztos kapaszkodókat kínáló kronológiai kérdések tisztázásáról, magyarokról a középkori szlávok világában, vagy éppen fordítva. A téma, meglehet, az utcán hevert tehát szerzőnk tudományos pályafutásának indulásakor, az eredmények azonban bizonyosan nem, azokért meg kellett küzdeni. A munka sarokpontja ugyanaz volt, mint bármely más középkortörténeti téma esetében – miért is lett volna más? –, a források módszertani szempontból megalapozott elemzéséből, valamint a régi mesterek és a kortárs kollégák állításainak mérlegeléséből fakadó következtetések levonása. Az így kijelölt úton haladva szerzőnk munkássága egyre sokrétűbb lett. A kezdeti esettanulmányok mellett csakhamar megjelentek a nagyobb ívű, egy-egy kérdést a maga teljességében feldolgozó munkák, az orosz mellett feltűntek más szláv – és nem szláv – témák, a források immár nemcsak egy-egy kérdésre kínáltak választ, hanem maguk is kérdések sokaságát felvető, önálló vizsgálatot kívánó tárgyaivá váltak a kutatásnak. A témák sokszínűsége magától értetődő természetességgel vonta maga után, hogy a kapcsolattörténeti vizsgálatok mellett helyet kapjanak a kutatásba immár nemcsak két szereplőt bevonó összehasonlító elemzések, azonban sosem a modernitásba belerévülő történetírás öncélúan villogtatott csodafegyvereként, hanem mindig a múlt alaposabb megismerését szolgáló eszközként. Ezek – eddigi – legizgalmasabb felismerését a kora középkori cseh, lengyel, magyar és orosz hatalmi központok történetét és strukturális sajátosságait feltáró úttörő vizsgálatnak köszönhetjük, leginkább azért, mert a jól-rosszul megválasztott szakirodalom megállapításaira szorítkozó általánosítások helyett a téma kidolgozására a rendelkezésre álló teljes forrásanyag elemzése révén került sor. A munka eredményeként világosan kirajzolódik, hogy a vizsgált régió kora középkori történetére vonatkozó, gyakran és olykor nem kifejezetten a történettudomány szakmai szempontjait követve hangoztatott vélekedéssel szemben – mely a nagyfokú hasonlóságokat hangsúlyozza –, az ördög lakhelyének kutatása, azaz a részletekbe menő vizsgálat a tagadhatatlan párhuzamok mellett szinte minden vonatkozásban lényegbevágó különbségeket képes feltárni, s így a tudománytörténeti érdekességek közé utalható egy korábban kikezdetlenül velt történetírói közhely. Nem teljesen érdektelen ezen a ponton megjegyezni, hogy ezen tétel életrevalóságát azóta egy újabb vizsgálat meszesemenően igazolta.

A kötet szerzőjéhez hasonló tudományos pálya idővel szükségképpen átalakítja azokat a koordinátákat, amelyek meghatározzák magának a pályának az ívét. Elsősorban nem arról van szó – bár ennek jelentősége sem becsülhető le a pályát alakító tényezők között –, hogy egyetlen kiváló oktató és eredményes kutató sem tölthet hosszú időt büntetlenül ugyanazon egyetemen, mert előbb-utóbb megtalálják azok a közéleti tisztségek, melyek szépen mutatnak ugyan bármely (ön)életrajzban, ám köztudomású: az elmélyült tudományos munkának nem elengedhetetlen kellékei, sőt. Az már inkább említést érdemel, hogy az ígéretes fiatal kutató, aki recenziók és beszámolók sokaságával tágítja szerényebb nyelvtudással rendelkező pályatársai horizontját, ha saját tudományos eredményei arra feljogosítják, idővel az általa szívós munkával megismert idegen világot a magyar közönséggel megismertető közvetítőtől a magyar tudományosság, esetünkben a történetírás, nagykövetévé válik abban a világban, olyan szolgálatokat téve ezzel, melyek elismeréséül egy kerek évfordulóról megemlékező, tisztelgő kötet szép gesztus ugyan, de korántsem meríti ki a szóba jöhető lehetőségek teljességét.

Az elismerés egy másik formája az, ha a történész saját, válogatott tanulmányait tartalmazó kötetet vehet a kezébe. A többnyire egyedi felkérésekre készült írások egymás mellé rendezésekor derül ki, hogy kirajzolódik-e azokból valamiféle összkép, mely önmagukon túlmutató értelmezési lehetőséget adhat a tanulmányok együttesének. A teljes életműből válogatva ez a cél könnyebben elérhető, mint esetünkben, amikor az utóbbi néhány év termésének legjavából áll össze a kötet, s lám, mégis. A következő oldalakon olvasható tíz írás hű tükre szerzőjük munkásságának. Található közöttük összehasonlító elemzés a korai középkor politikai gondolkodásának egyik központi kérdéséről éppúgy, mint egy-egy részletkérdés alapos feltérképezése, életrajz – melynek hősével ezt megelőzően utoljára 1887-ben foglalkozott érdemben magyar történetíró –, klasszikus kapcsolattörténeti témák vagy éppen egy nem szokványos forráscsoportból nyerhető ismeretek rendszerezése. Az írások között akad, amelynek ez az első magyar nyelvű megjelenése, találunk azonban olyat is, mely ez alkalommal alakul át kéziratból publikációvá.

A kötet valamennyi tanulmánya a Kijevtől Merseburgig terjedő 11–13. századi világ egy-egy izgalmas részletét tárja az olvasó elé, tágitva eddigi tudásunk olykor nagyon is szűkre szabott határait.